

Експортний потенціал АПК України у вирішенні світової продовольчої кризи

Інститут географії НАН України, м. Київ
e-mail: tarasnauka2015@ukr.net

Анотація. Розглянуто можливості зовнішньої торгівлі України на ринках зерна, соняшникової олії та пшеничного борошна, значення провідної компанії–лідера зернового ринку в Україні «Нібулон» на світовому зерновому ринку, переваги і недоліки створення зернового пулу, експортні можливості продукції агропромислового комплексу (АПК) після підписання угоди про асоціацію з ЄС, необхідність залучення інвестицій в агросектор країни. Досліджено динаміку обсягів експорту за останні 12 років та основні ринки збуту зернових культур, соняшникової олії та пшеничного борошна.

Ключові слова: експортний потенціал АПК України, продовольча криза, глобальна продовольча безпека, продовольчий ринок, експорт, ринки збуту, зерновий пул, світові ціни, інвестори, інвестиції, державна монополія, лібералізація торгівлі, мито, квоти.

Вступ

Постановка проблеми. Агросектор України з його базовою складовою – сільським господарством – є системоутворюючим в національній економіці, формуючи фактори суверенності держави – продовольчу і (у визначених межах), економічну, екологічну та енергетичну безпеку держави, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей економіки, утворює ринок сільгосппродукції і продовольства. Україна є лідером в експорті цілої низки сільгоспкультур (передусім зернових культур) і рослинних жирів (зокрема соняшникової олії). Вітчизняний агросектор зі значними експортним потенціалом може стати рушієм розвитку національної економіки, надаючи імпульс інвестиційному, технологічному та соціальному піднесенню України.

Актуальність дослідження обумовлена постійно зростаючим дефіцитом продовольства в світі та збільшенням і попитом на нього внаслідок швидкого зростання населення Землі. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) констатує, що нині голодує населення 34 країн. Загалом же, за її даними, у 2011–2013 рр. 842 млн. осіб (12% населення світу) постійно недоїдають. Кількість людей, які недоїдають, на думку експертів, у майбутньому зростатиме. Для вирішення цієї проблеми потрібно використати можливості нарощування продовольства у всіх країнах світу. Україна належить до числа країн, які мають найбільші потенційні можливості збільшення обсягів сільськогосподарської продукції.

В умовах збільшення дефіциту продовольства у глобальних масштабах, зменшення виробництва продовольства в світі в розрахунку на одного жителя планети, Україна повинна якомога повніше реалізовувати свої можливості виробництва та експорту сільськогосподарської продукції. На сучасному етапі розвитку світової економіки для України складаються сприятливі умови щодо освоєння нових ринків сільськогосподарської продукції, зокрема, в регіонах Південно–Західної, Південної та Східної Азії, Північної Африки, існують можливості нарощування експорту сільськогосподарської продукції до країн Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широкий спектр досліджень з проблематики розвитку АПК України чи її регіонів здійснено в працях багатьох українських вчених, зокрема Г.В. Балабанова, Я.В. Кирпуша, М.М. Книш, С.М. Малюка, В.П. Нагірної, Л.О. Мармуль, І.М. Пушкара, В.Ф. Семенова, О.П. Самохвалова, Р.О. Язінної та багатьох інших. Дослідження особливостей розвитку АПК України та її регіонів в сучасних умовах проводять В.П. Нагірна, Я.Б. Олійник, С.І. Іщук та інші.

Окрім наукових кіл, керівників різних рангів, фахівців з проблематики розвитку сільського господарства, проблематика реалізації потенціалу українського АПК широко висвітлюється в друкованих та електронних засобах масової інформації, інформаційно–аналітичних джерелах, мережі Інтернет.

Мета статті – аналіз експортного потенціалу АПК України, зокрема, зернових культур, соняшникової олії та пшеничного борошна, виявлення основних ринків їхнього збуту; розгляд перспектив розвитку зернової галузі АПК України при створенні зернового пулу і експорті сільгосппродукції після підписання угоди про асоціацію з ЄС.

Матеріали і методи

Для написання статті опрацьовані документи продовольчої та сільськогосподарської організації (ФАО), ООН, міжнародні правові документи, аналітичні джерела Інтернет для розгляду потенціалу

експорту зернових культур провідними компаніями в цій сфері, доцільності створення зернового пулу України з Росією і Казахстаном, переваг, які отримує продукція вітчизняного АПК внаслідок експорту до країн ЄС тощо. Для виявлення динаміки експорту зернових культур, олії та борошна, аналізу географічної структури їхнього експорту і основних ринків збуту використано статистичний метод.

Результати і обговорення

На одному з найкрупніших зернових форумів у світі– десятій міжнародній конференції “Зерно Причорномор’я–2013. BlackSeaGrain” (2013) зазначалося, що нині Україна стала значним гравцем на світовому аграрному та продовольчому ринках, займаючи у торгівлі зерновими (кукурудзи, пшениці та ячменю) і олійними культурами провідні місця. Наголошувалося також на значному потенціалі виробництва зернових культур, який вже найближчими роками може становити 80 млн. т. Відтак зернова галузь є ключовою для розвитку агропромислового комплексу держави. А вже 2013 р. в Україні зібрано 63 млн. т і експортовано близько 27 млн. т зернових [1].

Відтак, Україна має сприятливі передумови розвитку АПК і зернового сектору зокрема. Так, протягом 2000–12 рр. внаслідок збільшення врожайності зернових у 1,5 рази виробництво цих культур збільшилося майже вдвічі (рис. 1).

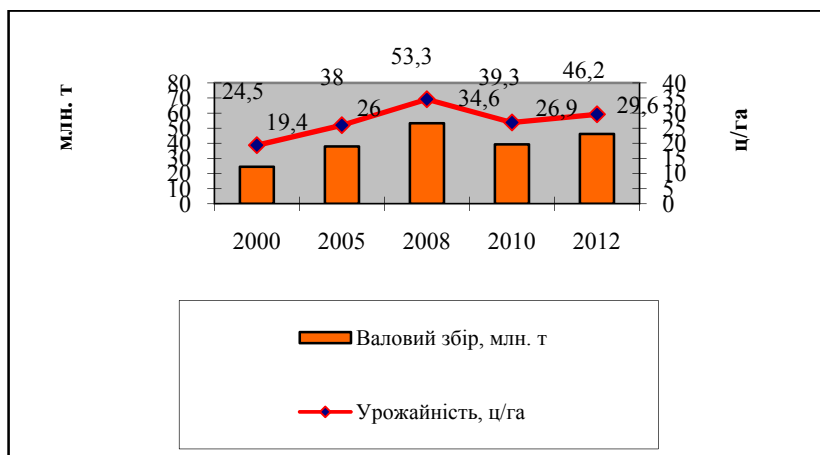

Рис. 1. Динаміка виробництва зерна у 2000–12 рр., млн. т [12]

А це набуває особливого значення в умовах загострення світової продовольчої кризи. Так, за останніми оцінками в 2011–13 рр. у світі 12% населення або майже кожна восьма людина потерпала від хронічного недоїдання. У країнах Африки і Субсахарської Африки цей показник становив 21,2 і 24,8%, тобто майже кожна четверта–п’ята людина недоїдала. Частка людей, які не отримують достатньо їжі, була високою (19,3%) і в карибських країнах.

Отже, Україна має непогані перспективи для вирішення проблеми голоду в країнах, що розвиваються. Про це зокрема свідчить збільшення обсягів експорту кукурудзи більш як у 97,5 разів, пшениці– майже у 43,5 рази, ячменю– втричі протягом 2000–12 рр. (рис. 2).

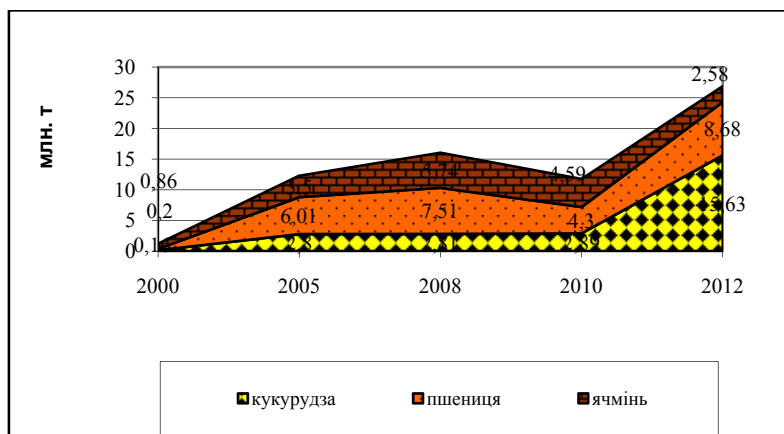

Рис. 2. Експорт основних зернових культур в Україні у 2000–12 рр., млн. т [12; 13]

Аналізуючи географічну структуру експорту українського зерна за регіонами світу, бачимо, що в Азію вивозиться 1/3 загального обсягу кукурудзи, близько ¼ загальної кількості пшениці та майже весь ячмінь. Натомість в Африку експортується понад ½ всього обсягу пшениці та більше ¼ обсягу кукурудзи і лише 1/10 всього ячменю, а в Європу – більше 1/3 всієї кукурудзи і майже 1/5 всієї пшениці (рис. 3).

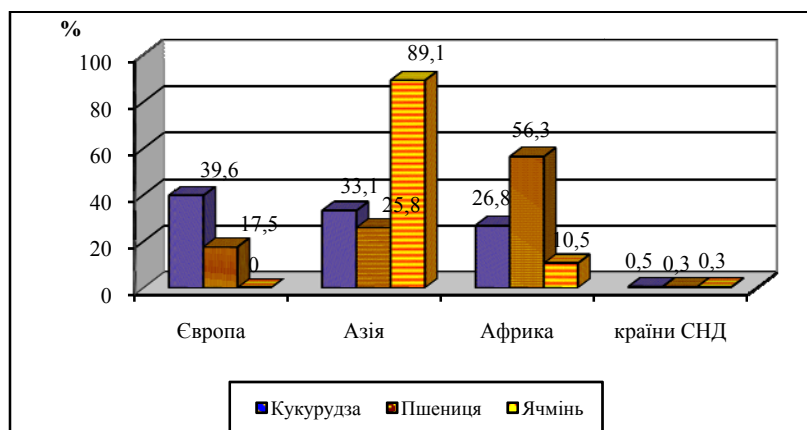

Рис. 3. Частка регіонів світу в загальному експорті зернових у 2012 р. [12]

Вже нині Україна експортує зерно в 90 країн світу. Проведений нами аналіз основних ринків збуту українського зерна у 2012 р. засвідчив, що наша продукція матиме попит щонайменше у 20 країнах світу (табл. 1). А протягом наступного десятиріччя наша держава, за оцінками експертів, має можливість наростити виробництво зернових до 120 млн. т (завдяки збільшенню врожайності основних сільгоспкультур) і вийти на друге місце в світі (після США) за експортом зернових. А при досягненні середньоєвропейських показників виробництва з 1 га, Україна здатна збільшити валове виробництво сільгосппродукції у 4–4,5 рази. Це додатково забезпечить продуктами харчування більше 300 млн. чол. Завдяки цьому Україна зможе нагодувати близько третини голодуючого населення світу [11].

Таблиця 1.

Основні ринки збуту зернових культур у 2012 р. [12, розрахунки автора]

	тис. т	млн. дол.	% від загального обсягу	% від загальної вартості
Кукурудза				
Єгипет	2 980,00	730,49	19,1	18,8
Іран	1 580,00	372,58	10,1	9,5
Японія	906,89	219,25	5,8	5,7
Південна Корея	853,09	211,66	5,4	5,4
Ізраїль	704,14	173,11	4,5	4,4
Італія	676,95	176,58	4,4	4,6
Нідерланди	547,98	141,12	3,5	3,6
Сирія	545,9	137,13	3,5	3,6
Лівія	447,62	114,41	2,9	2,8
Туніс	309,7	76,35	2	2
Ліван	255,59	63,35	1,7	1,5
Пшениця				
Єгипет	2 520,00	695,48	29	29,7
Іспанія	1 220,00	314,95	7,8	8
Ізраїль	770,14	191,43	8,9	8,1
Марокко	672,47	195,1	7,7	8,3
Туніс	501,16	136,3	5,8	5,8
Йорданія	406,81	115	4,7	4,9
Лівія	406,15	111,93	4,7	4,7
Кенія	228,93	63,46	2,6	2,7
ПАР	223,62	64,08	2,6	2,7
Ліван	199,89	54,16	2,3	1,4
Сирія	194,26	48,99	2,2	2,1
Ячмінь				
Саудівська Аравія	1 760,00	480,55	68	69,3
Іран	181,5	49,53	7	7,1
Ізраїль	129,5	33,66	5	4,9
Лівія	128,45	34,01	5	4,9
Йорданія	122,2	30,39	4,7	4,4

Найбільшим імпортером зерна був Єгипет, на який припало майже 1/5 загального експорту кукурудзи і близько 1/3 експорту пшениці. 1/10 загального обсягу кукурудзи імпортував Іран. Загалом же в Єгипет, Іран і Японію експортовано близько 1/3 всієї кукурудзи, а в Єгипет та Іспанію більше 1/3 всієї пшениці. У Саудівську Аравію, Іран та Ізраїль загалом експортовано 4/5 загальної кількості ячменю (табл. 1).

Щоб стати потужним гравцем в експорті продовольства, Україна повинна докласти чимало зусиль у реалізації потенціалу виробництва, просуванні на зовнішні ринки, розвитку інфраструктури сільськогосподарського виробництва, впровадження нових технологій, залучення іноземних інвестицій.

Слід зазначити, що у вітчизняному агрокомплексі поступово відбуваються позитивні зміни. Як приклад назвемо лідера аграрного і експортного ринку зокрема— компанію “Нібулон”, яка доклала чимало зусиль для розвитку системи елеваторної промисловості та логістичної інфраструктури (системи перевантажувальних річкових терміналів, власний вантажний флот тощо) з пріоритетним розвитком водних перевезень як найбільш економічно вигідних і екологічно обґрунтованих. Також “Нібулон” першою в Україні запровадила перевезення зерна залізницею. А завдяки короткому циклу перевезень (менше 3 діб) компанії вдається перевезти до 220 тис. т зерна щомісячно або до 2,6 млн. т щорічно.

У той же час для збільшення обсягів річкових перевезень зерна “Нібулон” створила власне суднобудівне підприємство, ставши відомою не лише як аграрна компанія і лідер—експортер, але і як компанія, яка сприяла відродженню судноплавства в Україні. Окрім того, за 22 роки свого існування компанія створила 4,8 тис. робочих місць і забезпечила \$11,9 млрд. інвестицій в економіку України.

Компанія планує і надалі приділяти увагу логістиці, зокрема розвитку елеваторної промисловості і збільшення власних елеваторних потужностей до 2,5 млн. т, а також збільшити водні перевезення зерна до 3 млн. т щорічно і випускати судна на власному суднобудівному—судноремонтному заводі тощо [2].

Внаслідок докладання чималих зусиль для розвитку логістики зернового господарства і певною мірою для економіки України компанії вдається ствердити і підтримувати імідж України як постачальника високоякісної сільгосппродукції у світі, відкриваючи нові ринки збуту зерна. Так, лише за 2 півріччя 2013 р. нею вивезено за кордон 2,92 млн. т зернових і олійних культур (понад 15% цього ринку), а протягом 2013 р.— більше 4 млн. т. Із загальної кількості (2,92 млн. т) на зовнішні ринки експортовано 1,42 млн. т кукурудзи (21% ринку), 801 тис. т пшениці (11%), 266 тис. т ячменю (13%), 399 тис. т ріпаку (21%). У найближчих планах цієї компанії (2013/14 маркетинговий рік) експортувати 5 млн. т зерна [3; 4].

Наявність лише одного такого підприємства свідчить про хороші перспективи експорту зернових культур. І якби, на думку генерального директора цієї компанії О. Вадатурського, в Україні працювали ще 10 компаній на зразок “Нібулон”, то і суднобудування, і агросектор, і економіка держави загалом мали б найвищий рівень розвитку.

В Україні як одного з основних виробників зерна на пострадянському просторі і потужного експортера пшениці і кукурудзи в світі є можливість створити зерновий пул з Росією і Казахстаном, оскільки, за експертними оцінками, на ці країни припадає 30% світового експорту зернових культур, а до 2020 р. вони контролюватимуть 50% експортного ринку пшениці. На думку окремих фахівців, ця ініціатива відповідає інтересам всіх сторін. Тому створення такого об'єднання дозволить зміцнити глобальну продовольчу безпеку, будучи важливим стабілізуючим чинником щодо обсягів поставок і ціни. Воно повністю відповідатиме сучасній моделі світового продовольчого ринку, а також принципам міждержавних відносин, які лежать в основі світової геополітики з продовольчих питань [5; 7].

Зерновий пул 3 країн матиме для них певні переваги і недоліки. Він надасть можливість знизити волатильність цін на світовому зерновому ринку і залежність від спекулятивних чинників, а також підвищити конкурентоспроможність зерна трьох країн. Окрім того, створення пулу допоможе країнам—учасникам впливати на світові ціни на зерновому ринку і захищати своїх аграріїв від різких цінових коливань і падінь. Про необхідність створення пулу свідчить і сильна конкуренція між країнами в Чорноморському басейні, внаслідок якої російські, українські і казахстанські аграрії втрачають \$10-20 за кожну тонну зерна.

Однак, очевидно, що визначальну роль у такому об'єднанні матиме Росія, оскільки лівова частка зерна буде саме її. Окрім того, у разі необхідності емісія акцій Компанії також відбуватиметься у цій країні і, можливо, вона матиме понад 75% облігацій. Про перевагу цієї країни свідчить і розподіл акцій між учасниками пропорційно об'ємам експорту і/або виробництва пшениці, внаслідок чого Росія матиме контрольний пакет акцій, а Казахстан і Україна не матимуть навіть блокуючого [6].

Окрім того, внаслідок відсутності чіткого і зрозумілого документу щодо механізму її роботи, не зовсім зрозуміла суть такої організації. До того ж, у країн відсутній досвід роботи з єдиним державним оператором. Ще одна проблема— посилення ручного управління і бюрократичних перешкод на зерновому ринку України, що відлякуватиме інвесторів внаслідок непрогнозованості ситуації на зерновому ринку.

На думку інших фахівців, координація дій на зерновому ринку може бути дуже вигідною при застосуванні однієї з країн інтервенцій. Наприклад, у випадку виходу Росії з інтервенціями та їхньої відсутності з боку України і продажу задешево вітчизняного зерна на експорт, ціни все одно залишатимуться низькими, а інтервенція— неефективною. Створення пулу має смисл лише при узгодженні таких дій і в разі продажу фермерами свого зерна за вищою ціною (хоча би на 3-5%).

Проте пул навряд чи зможе доцільно координувати свої дії внаслідок різної структури зернового ринку країн-учасниць. У Росії та Казахстані більшість підприємств-експортерів- представники державного сектору, а в Україні- приватні вітчизняні (яких у нас понад 400) та міжнародні зернотрейдери. Тому така організація безпосередньо зачіпатиме інтереси всіх приватних сільгоспідприємств, які експортують свою продукцію і будуть змушені дотримуватися нав'язуваних державою правил гри, адже зерновий пул передбачає державну монополію на експорт. А внаслідок постійного контролю державою ринку (часто не на користь аграріїв і торгівців) зерновий бізнес може втратити багатьох гравців, що одразу негативно вплине на весь український зерновий ринок.

Створення зернового пулу надасть можливість ефективного використання наявної інфраструктури для посилення ролі України, Росії та Казахстану на світовому зерновому ринку, збільшення транзиту зерна через Україну завдяки максимальному завантаженню вітчизняних портів. Однак внаслідок недостатньо розвиненої інфраструктури наших припортових елеваторів (здатність перевалювати лише до 45 млн. т зерна щорічно), держава не зможе перевалювати спільно вироблене зерно через українські порти [7].

Існують й інші проблеми- відсутність агрострахування, недостатнє (або взагалі відсутність) хеджування ризиків на різних ринках, в т.ч. європейських і американських. Тому при встановленні ціни в ручному режимі, всі компанії, які хеджують ризики, покриватимуть збитки власноруч, вимагаючи від держави повернути витрати.

Про недоцільність створення пулу свідчить і неможливість створити монополію і взяття Україною на себе максимум зобов'язань, зокрема щодо хеджування ризиків. Адже в Україні більше 400 експортерів зерна, які працюють самостійно, беруть на себе великі ризики і хеджують їх [8].

Відтак, на думку більшості фахівців, усі країни повинні працювати на світовому зерновому ринку самостійно, за винятком спільних питань. Організацію подібного типу можна створити лише за умови членства в ній Росії, Казахстану, Молдови, Румунії, Болгарії, Угорщини і Туреччини із власними концепціями розвитку. У цьому випадку будуть скоординовані дії усіх країн і більш-менш однакова цінова політика. І, водночас, забезпечуватиметься відповідна конкуренція, яка є рушійною силою ринку [6].

Серед інших складових експорту українського продовольства існують хороші перспективи щодо соняшникової олії, обсяги торгівля якою протягом 2000-12 рр. збільшилися більш як у 6 разів (рис. 3).

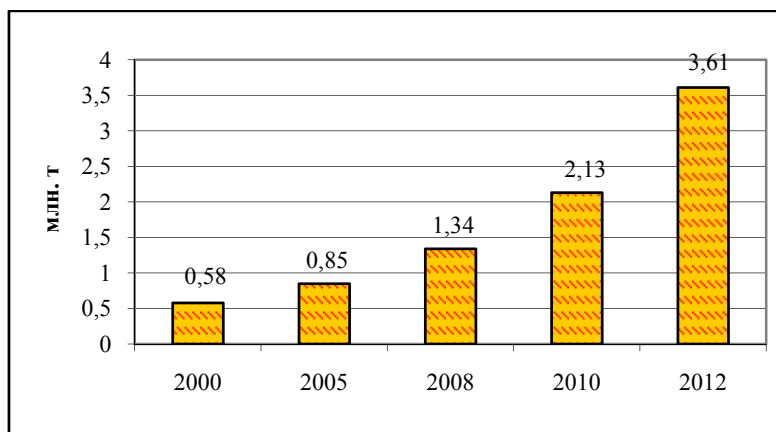

Рис. 4. Експорт соняшникової олії у 2000-2012 рр., млн. т [12; 13]

Більше половини (56,5%) загального обсягу олії 2012 р. експортувалося до Азії, приблизно по 1/5 вивозилося до Європи та Азії. Натомість частка країн СНД у загальних поставках цього продукту була досить незначною (рис. 4).

Основним імпортером соняшникової олії 2012 р. була Індія, на яку припало 1/3 загальних поставок цього продукту на зовнішній ринок. На другому місці був Єгипет, а на третьому- Іран. На ці 3 країни припало більше половини (52,4%) сукупного обсягу експорту. Загалом на першу "п'ятірку" країн припало близько 2/3 загальних поставок (табл. 2).

Отже, Україні протягом досліджуваного періоду вдалося завоювати досить вагомі позиції на світовому ринках зерна і соняшникової олії. Цьому сприяло передусім збільшення попиту на продовольство внаслідок поглиблення продовольчої кризи в країнах, що розвиваються. У той же час, аналіз аналітичних джерел показав, що зростання конкурентоспроможності АПК України зумовлене також вступом України до СОТ. Так, лібералізація торгівлі дозволила збільшити обсяги експорту згаданої продукції внаслідок вільнішого доступу українських товарів на ринки країн-членів цієї організації. Збільшити обсяги поставок зернових вдалося і завдяки зняття Україною обмежень на експорт цих культур (за винятком 2010 р. внаслідок їх гіршого врожаю).

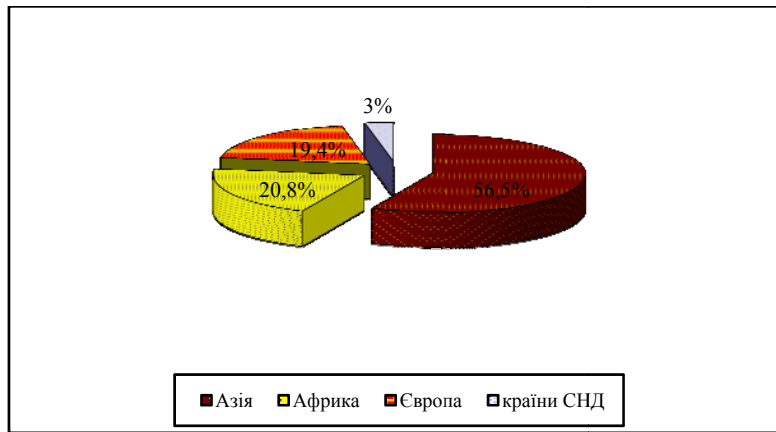

Рис. 5. Частка регіонів світу в експорті соняшникової олії у 2012 р. [12]

Таблиця 2.

Основні країни-імпортери соняшникової олії у 2012 р. [12, розрахунки автора]

	тис. т	млн. дол.	% від загального обсягу*	% від загальної вартості експорту*
Індія	1 130,00	1 224,04	31,3	30,7
Єгипет	482,47	511,74	13,3	12,8
Іран	284,15	310,65	7,8	7,8
Туреччина	275,57	300,63	7,8	7,6
Алжир	174,1	190,54	4,7	4,8
Іспанія	165,52	179,97	4,7	4,5
Нідерланди	117,29	136,94	3,3	3,5
Франція	102,15	130,52	2,8	3,3
Італія	97,46	107,15	2,7	2,8
Саудівська Аравія	64,48	69,87	1,8	1,8

Окрім згаданих видів продукції АПК України, непогані перспективи має експорт пшеничного борошна, обсяги зовнішньої торгівлі яким лише протягом 2006–12 рр. збільшилися у 15 разів, а валютні надходження від продажу на зовнішніх ринках– у 22,6 рази. Зокрема, експорт до Азії збільшився у 4400 та 1750 разів відповідно, до Африки– у 207 та 474,5 разів. Натомість до країн СНД лише у 7 та 11 разів, до Європи– в 0,9 і 0,6 рази (табл. 3).

Таблиця 3.

Експорт пшеничного борошна за регіонами світу в 2006–12 рр. [12]

	Кількість, тис. т				Вартість, млн. дол			
	2006	2008	2010	2012	2006	2008	2010	2012
Світ	10,53	260,3	83,51	156,72	2,26	119,03	22,16	51
Країни СНД	10,38	175,17	41,27	74,16	2,22	70,78	10,87	24,64
Азія	0,015	72,28	37,86	65,98	0,012	37,79	10,19	21,12
Африка	0,08	8,54	4,33	16,55	0,011	8,5	1,08	5,22
Європа	0,03	4,3	0,009	0,027	0,018	1,95	0,005	0,01

На сьогодні щорічні експортні можливості країни оцінюються фахівцями у 400–500 тис., а з часом вони можуть суттєво збільшитися. Однак 2012 р. загальний експорт цього продукту становив лише 156,72 тис. т, що відповідно у 2,6–3,2 рази менше від можливого обсягу продажу за кордон. У регіональному розрізі близько половини (47,3%) загальної кількості борошна вивозилося до країн СНД. На другому місці були азійські країни (42,1%). Натомість на Африку припало лише близько 1/10 загального обсягу поставок (табл. 4).

Найперспективніший ринок для України– африканський, обсяг споживання якого (без урахування країн півночі континенту) становить 1,8–2,3 млн. т. Лише Ангола імпортує близько 500 тис. т борошна щорічно. Існують хороші перспективи щодо нарощування експорту борошна в держави Північної Африки, Близького Сходу (Сирії, Лівану, ОАЕ), Азербайджану, Грузії.

Оскільки торгівля продовольством є важливим сегментом впливу на процеси, які відбуваються у світі, так як багато регіонів світу є імпортозалежними і не забезпечують себе продовольством навіть на половину, Україна має хороші перспективи у цьому напрямку. Суттєво посилити державі свою роль на світовому продовольчому ринку дозволить підписання угоди про асоціацію з ЄС, мета якої– створення Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС. Характеризуючи переваги після приєднання до цієї угоди загалом, то вже одразу після її підписання

83,1% сільгосппродукції ввозитиметься до ЄС без мита, ще на 2% - мито знизиться до нуля протягом 10 років, а на решту 14,9 % категорій с/г товарів ЄС встановлює тарифні квоти. Це стосується найбільш чутливих з точки зору міжнародної торгівлі товарів.

Таблиця 4

Основні країни–імпортери українського борошна у 2012 р. [12]

	тис. т	млн. дол.	% від загального обсягу*	% від загальної вартості*
Країни СНД	74,16	24,64	47,3	48,3
Молдова	51,25	16,27	32,7	31,9
Азербайджан	18,34	6,64	11,7	13
Туркменістан	3,01	1,11	1,9	2,2
Азія	65,98	21,12	42,1	41,4
Індонезія	39	12,37	24,9	24,3
Ізраїль	9,43	3,05	6	6
Палестинська територія	7,61	2,44	4,9	4,8
Таїланд	3,43	1,04	2,2	2
Грузія	2,79	0,98	1,8	1,9
Африка	16,55	5,22	10,6	10,2
Лівія	9,57	2,94	6,1	5,8
ЦАР	3,1	0,99	2	1,9

Базуючись на фактично застосовуваних ЄС у попередні роки ставках мита на українську продукцію, Україна зможе економити щонайменше €383 млн. на експорті продукції АПК до ЄС. У той же час, зростання виробничих потужностей (після підписання Угоди), зумовлене лібералізацією торгівлі, дозволить отримувати значно більші прибутки, адже більшість товарів поступово отримають доступ на ринки країн-членів ЄС.

Характеризуючи ж перспективи торгівлі зерном, то варто зазначити, що хоча виділена для України квота експорту пшениці (1 млн. т щороку) менша, ніж обсяги експорту, Україна додатково зароблятиме до €186 млн. щороку. Крім того, ПВЗВТ дасть Україні переваги перед Росією, яка є нашим прямим конкурентом на європейському ринку зерна [9].

Надзвичайно важливе завдання для України, яке допоможе їй задовольнити внутрішні потреби у продуктах харчування і сприятиме забезпеченню населення світу продовольством– збільшення інвестицій в агросектор країни, що водночас виступає і передумовою стабілізації світового продовольчого ринку. Позитивні зміни в цьому напрямку вже існують. Так, під час панельної дискусії «Інвестиції в аграрну галузь України. Нагодуємо світ разом» у ході Міжнародної бізнес–конференції «ABC: Ukraine & Partners» зазначалося, що аграрний сектор в Україні стає більш цікавим для інвесторів і в найближчі кілька років може за приростом інвестицій зайняти провідні позиції в українській економіці. Так, у 2005-2012 рр. індекси обсягів інвестицій в економіці становили в середньому 115%, а в сільському господарстві– 192%. У структурі інвестицій в економіку частка сільського господарства зростає з 5,3% у 2005 до 6,1% в 2012 р. А в 2012 р. обсяги прямих іноземних інвестицій у сільгоспвиробництво зросли на 6,4% порівняно з попереднім роком.

Про підвищення інвестиційної привабливості вітчизняного АПК свідчить позитивна динаміка розвитку агропромислового сектору України, де приріст виробництва валової продукції галузі лише за 2010–12 рр. становив 12,8%, постійне позитивне сальдо зовнішньої торгівлі продукцією АПК, нарощування обсягів експорту сільгосппродукції та продовольства, розширення географії зовнішніх ринків збуту [10].

Яскравим прикладом зацікавленості співпраці у сфері АПК України може бути те, що за останні три роки американська інвестиційна компанія SigmaBleuzer через AgroGeneration інвестувала понад \$100 млн. на розбудову великого агропромислового об'єкту в Україні і планує інвестувати ще. Фінансову підтримку українським фермерам, одноосібникам і дрібнотоварним виробникам готові надавати і провідні світові фінансові інститути. Зокрема, лише ЄБРР щороку інвестує в АПК України близько €200 млн. і готовий збільшити свої ліміти під фінансування агросектору.

Ключовим ресурсом, який зацікавить інвесторів, є майбутня продуктивність української землі та аграрної інфраструктури. На думку багатьох аналітиків Світового банку, Продовольчої та сільськогосподарської організації (ФАО) і низки фондів, при правильному підході до інвестиційної політики протягом наступних 5–7 років Україна вироблятиме 120 млн. т зернових і 7 млн. т м'яса [11].

Висновки

Україна має досить значний експортний потенціал сільськогосподарської продукції, який не використовується повною мірою. Для нарощування обсягів експорту в Україні повинна здійснюватися цілеспрямована державна політика щодо залучення інвестицій у розвиток логістичної інфраструктури зернового сектору та інші галузі АПК України, підтримки дрібних і середніх товаровиробників, у т.ч.

запровадження пільгових умов виробничої діяльності для новостворених сільськогосподарських виробництв.

Виконуючи взяті на себе зобов'язання в рамках міжнародних угод, що регулюють правила поведінки на світових ринках, Україна повинна докладати цілеспрямованих зусиль щодо просування на продовольчі ринки окремих країн та регіонів світу. У цьому контексті важливим завданням є приведення українського законодавства щодо якості продукції у відповідність з європейськими вимогами, проведення сертифікації підприємств аграрної галузі, дотримання і застосування стандартів якості та безпеки продукції відповідно до міжнародних вимог. Адже експорт якісної сільгосппродукції може принести Україні значні прибутки і підвищити товарний рівень на міжнародних (а саме на європейських) ринках.

Література

1. Зерно Причорномор'я–2013: на сторожі глобальної продовольчої безпеки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nibulon.com/news/novini-kompanii/zerno-prichornomorya-2013-na-storozhi-globalnoi-prodovolchoi-bezpeki.html>
2. Если бы в Украине работало еще 10 таких компаний, как «Нибулон», то и экономика страны была бы на высоком уровне – Алексей Вадатурский [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nibulon.com/uploads/files/APK-Infom_13.01.2014.pdf
3. УАК: «НИБУЛОН» суверенно лидирует с 15% долей рынка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://agroconf.org/content/uak-nibulon-uverenno-lidiruuet-s-15-doley-eksporta>
4. НИБУЛОН встретил Новый год экспортом 4 млн. т зерна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://agroconf.org/content/nibulon-vstretit-novyy-god-eksportom-4-mln-t-zerna>
5. Присяжнюк анонсировал создание проекта "зернового комитета-пула" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://agroconf.org/content/prisyazhnyuk-anonsiroval-sozdanie-proekta-zernovogo-komiteta-pula>
6. Україна, Казахстан та Росія створять зерновий пул [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/861901-ukrayina-kazahstan-ta-rosiya-stvoryat-zernovij-pul>
7. Зерновой пул– украинское "успокоительное" для России [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://economics.unian.net/rus/news/177548-zernovoy-pul-ukrainskoe-uspokoitelnoe-dlya-rossii.html>
8. Україна, Росія і Казахстан не створять зернового пулу– експерт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/news/52937.html>
9. Експорт в ЄС після Угоди про асоціацію: товари сільського господарства [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/49316/Jeksport_v_jeS_pisla_Ugody_pro_asociaciju
10. Микола Присяжнюк: Інвестиції в аграрну галузь України – гарантія продовольчої безпеки у світі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukraine-partners.org/?p=1876>
11. Чіпко Т. Перспективи розвитку АПК України на фоні світової продовольчої кризи / Т. Чіпко // Географія та туризм: Науковий збірник. Випуск 26 / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін. – К.: Альтерпрес, 2013.–
12. Госкомстат України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
13. ФАО [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://faostat3.fao.org/faostat-gateway/go/to/download/T/TP/E>

Аннотация. Т. М. Чипко **Экспортный потенциал АПК Украины в решении мирового продовольственного кризиса.** Рассмотрены возможности внешней торговли Украины на рынках зерна, подсолнечного масла и пшеничной муки, значение ведущей компании–лидера зернового рынка в Украине «Нибулон» на мировом зерновом рынке, преимущества и недостатки создания зернового пула, экспортные возможности продукции АПК после подписания соглашения об ассоциации с ЕС, необходимость привлечения инвестиций в агросектор страны. Исследованы динамика объемов экспорта за последние 12 лет и основные рынки сбыта зерновых культур, подсолнечного масла и пшеничной муки.

Ключевые слова: экспортный потенциал АПК Украины, продовольственный кризис, глобальная продовольственная безопасность, продовольственный рынок, экспорт, рынки сбыта, зерновой пул, мировые цены, инвесторы, инвестиции, государственная монополия, либерализация торговли, пошлины, квоты.

Abstract. Т. М. Chipko **Export potencial of Ukrainian agroindustrial complex in solving global food crisis.** The possibilities of Ukraine's foreign trade in the grain, sunflower oil and wheat flour markets, the importance of the company's top leader in the grain market of Ukraine "Nibulon" on the world grain market, the advantages and disadvantages of creating grain pool, export opportunities for agricultural products following the signing of an association agreement with the EU, the need to attract investment in the agricultural sector of the country are considered. Dynamics of export volumes for the past 12 years and the main markets of cereals, sunflower oil and wheat flour are investigated.

Keywords: export potential of ukrainian agroindustrial complex, food crisis, global food security, food market, export, sale markets, grain pool, world prices, investors, investments, the state monopoly, trade liberalization, customs duties, quotas.

Поступила в редакцию 30.01.2014 г.